

ULUSLARARASI HABER AKIŞI BAĞLAMINDA KIRGIZİSTAN'DA HABER AJANSLARI VE HABER KAYNAKLARI

Topçugül NARMAMATOVA¹

ÖZ

İletişimin gelişmesi zaman ve mekan sınırını ortadan kaldırmıştır. Bu durum aynı zamanda ülkeler ve toplumlar arasındaki bilgi alışverişinin hızlanmasını beraberinde getirmiş ve toplum bireylerine dünyada olup biten haberlerden anında haberdar olma olanağını sağlamıştır. Dolayısıyla da dünyada bilgiye ve teknolojiye sahip olan ülkeler diğer gelişmekte olan ülkeler üzerinde üstünlük kazanmaya başlamış ve elinde bulundurduğu iletişim ve teknolojik altyapı sayesinde bu ülkeleri hem ekonomik-politik açıdan, hem de kültürel ve ideolojik açıdan yönetecek hale gelmiştir. Uluslararası haber dağıtımında üstün olan ülkeler az gelişmiş olan ülkeler üzerinde egemenlik kurmakta ve elinde bulundurduğu uluslararası medya kuruluşlarıyla da kurduğu bu egemenliği pekiştirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki medya kuruluşlarının can damarı halinde olan bu uluslararası medya holdingleri kamuoyunu etkilemek ya da ilgisiz kılmak amacıyla haber seçimlerini bir takım siyasal, ekonomik ve diplomatik ölçütlere göre belirlemektedir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerdeki olup biten olaylar ancak “süper güçlere” bağlı olduğu zaman uluslararası medya kuruluşları tarafından habere dönüştürülmektedir. Böylelikle uluslararası haber ajanslarının yaptığı haberler Kırgızistan gibi gelişmekte olan ülkelerin ne çıkarlarını ne de toplumsal gerçeklerini yansıtmaktadır. Bu makalede uluslararası haber akışı bağlamında Kırgızistan'daki haber ajanslarında yayımlanan dış haberler ve bu haber kaynakları incelenmiş ve tek yönlü haber akışından haber ajanslarının ne denli etkilendiği açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada yöntem olarak literatür taraması ve içerik analizi kullanılmıştır

Anahtar Kelimeler: Uluslararası medya, haber akışı, Kırgızistan, haber ajansları, haber kaynakları

¹Arş.Gör. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, tuma_2010(at)yahoo.com

NEWS AGENCIES AND NEWS SOURCES IN KYRGYZSTAN IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL NEWS FLOW

ABSTRACT

The development of communication eliminated the time and space limit, which at the same time brought the acceleration of exchange of information between countries and societies, and made it possible for society's people to be immediately informed of the news in the world. Capitalist countries, which have wisdom and technology in the world, have become dominant over other developing countries. Whereat with the aid of communication and technological infrastructure they have been able to manage these countries economically-politically, or culturally and ideologically. The superior countries in international news distribution dominate other undeveloped or developing countries and with international media outlets they consolidate and maintain this superiority. These international media holdings, which are used as heart's-blood of the media organizations in developing countries, in order to influence or disinterest public opinion determine news choices according to some political, economic and diplomatic criteria. Besides, when events in the developing countries adhered to "super-capitalist forces", they will be transformed into a news by international media organizations. Thus, the news of international news agencies reflect neither the interests nor the social reality of the developing countries like Kyrgyzstan. In this study were examined foreign news which published in news agencies in Kyrgyzstan in the context of international news flow and by the way there were attempted to explain how the news agencies were influenced by the one-way news flow. In this research were used literature review and content analysis.

Key Words: International Media, information flow, news agencies, Kyrgyzstan, Information sources

Narmamatova, Topçugül. "Uluslararası Haber Akışı bağlamında Kırgızistan'da Haber Ajansları ve Haber Kaynakları". *ulakbilge* 5. 9 (2017): 249-273

Narmamatova, T. (2017). "Uluslararası Haber Akışı bağlamında Kırgızistan'da Haber Ajansları ve Haber Kaynakları". *ulakbilge*, 5 (9), s.249-273.

Giriş

İnsanlık tarihinin kuşkusuz iletişim süreciyle evrilip-devrilerek günümüze kadar geldiğini söyleyebiliriz. Toplumda yaşayan bireyler yaşadıkları her dönemde toplumla ilgili bilgiye gereksinim duymuştur ve bu nedenle sosyo-ekonomik olarak hangi konumda olursa olsunlar her zaman iletişime büyük önem atfetmişlerdir. İletişimde temel ilke hiç kuşkusuz, insanların gerek kendi çevrelerinde, gerekse uzaklarda oluşan gelişmelerle ilgili bilgi edinmesidir. Tarih boyunca insan, kendini çevreleyen ortamda haber alma ve özümseme kapasitesini iyileştirmeye ve aynı zamanda kendi haberinin iletimindeki hızını, açıklığını ve çeşitliliğini arttırmaya çaba göstermiştir (Özkök 1993: 3).

Törenli'nin ifade ettiğine göre insanlar, enformasyon çağında bir takım kayıt ortamlarına da ihtiyaç duymuşlardır. Mağara duvarlarındaki işaretlerle başlayan bu süreç, dumanla, sözel kodlamalarla, parşömen ve papirüs ortamındaki yazılarla, matbaanın bulunmasıyla, geleneksel kitle iletişim aracı gazeteyle; modern kitle iletişim aracı olarak tanımlayabileceğimiz radyo, televizyon; günümüzde internet, CD/DVD ile bilgisayar ortamındaki masaüstü/elektronik yayıncılık ve dijital yayıncılıkla vb. devam etmektedir. İnsanlar iletişim araçlarıyla, aynı zamanda kendi belleğinin sınırlarını genişletebilme olanağını elde etmiş, her şeyi kapasitesi sınırlı olan aklında tutma zahmetinden de kurtulmuştur (Aktaran Güller 2007: 1).

Mesaj, veri, haber, kültür ve diğer enformasyon gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelere, yani güç ve teknolojiyi elinde bulunduranlardan daha az bulunduranlara doğru bir akış içindedir. Dünyamızı kuşatan iletişim ağlarının görülmemiş bir boyutta ve seçenekte kültür ürünleri ve bilgi sunmaları ve bunların gelişmiş ülkeler kanalıyla dünyanın geri kalanına ulaştırılması, uluslararası iletişimde yaşanan ciddi bir soruna temel teşkil etmektedir. Bu duruma “dengesiz iletişim” adı verilmektedir (Tozkoparan 1994: 1).

Dengesizlik konusundaki tartışma her şeyden önce, uluslararası haber akımları ve haberin toplanma ve yayılmasında uluslararası büyük haber ajanslarının egemenlikleri çerçevesinde netlik kazanmaktadır. Bugün dünyada haber dolaşımı büyük ölçüde; Amerikan Associated Press(AP), İngiliz Reuters ve Fransız Agence France Press(AFP) ajansları tarafından yürütülmekte ve yönlendirilmektedir. Bütün dünyayı kapsayan çalışma alanlarının sağladığı, uluslararası haberlerin dağıtımındaki tekele yakın konumlarıyla tüm dünya haberlerinin %80'ini Londra, New York ve Paris aracılığıyla almaktadır (Zeytinli 1997: 8).

Dünyadaki bütün medya kuruluşlarının dış haberler konusunda böylece uluslararası nitelikteki belli başlı haber ajanslarına bağlı kalması haber dengesizliğinin yani tek yönlü haber akışının ortaya çıkmasına neden olabilir. Aslında her ülkenin dünyada olup biten olayları kendi bakış açısıyla bakması yorumlaması ve değerlendirmesi söz konusudur. Ancak finansal açıdan birçok ülkenin dış ülkelerde muhabirleri bulunmamakta, bu da aynı zamanda uluslararası haber ajanslarından alınan bilgiyle sınırlı kalma gibi zorunluluğu ortaya çıkarmaktadır. Görüldüğü gibi bu durumda haberlerdeki olaylara farklı açıdan bakılmış, haberlere farklı yorumlar yapılmış olma ihtimali yüksek olacaktır. Bu da aynı zamanda toplum bireylerinin olup biten olaylara yönelik yanlış fikir yürütmesine neden olabilir.

Özellikle de Kırgızistan gibi gelişmekte olan ülkelerdeki medya kuruluşları söz konusu olduğunda ekonomik yetersizlikten dolayı dış ülkelerde muhabir bulundurulmamakta ve bu nedenle de dış haberler konusunda uluslararası haber ajanslarına bağlı kalınmaktadır. Bu bağımlılık yukarıda bahsini ettiğimiz gibi dış ülkelerdeki herhangi bir olay ya da durum hakkında uluslararası haber ajanslarının biçimlendirdiği habere göre kamuoyunun oluşmasına neden olmaktadır.

Uluslararası Haber Akışı ve Onun Türleri

Uluslararası iletişimde geliştirilen tüm modeller esasen haber akışı üzerinde yoğunlaşmaktadır ve bu modellerden de fark ettiğimiz gibi uluslararası haber akışında dengesizlik görülmektedir. Aslında uluslararası iletişimde haber akışının iki türü olduğundan bahsedilmektedir. Bunlar:

Tek yönlü/Dengesiz haber akışı

Çift yönlü haber akışı

İletişimin uluslararasılaşmasıyla ortaya çıkan enformasyon dolaşımının dengesizliği ve tek yönlülüğünü özetleyen Oya Tokgöz, kavramı şöyle tanımlar: "Dünya düzeyinde enformasyon aktarımı teknik bakımdan gelişmiş ülkelerden gelişmemiş ülkelere doğru yapılmaktadır. Ayrıca, aynı veya benzer dilleri konuşan ve kültürleri benzeşen, uzun tarihsel bağlarla birbirine bağlı olan ülkeler arasında enformasyon aktarımı fazlayken, farklı geçmişi olan ülkeler arasındaki enformasyon aktarımı azdır. Bir başka deyişle, bilgi alışverişi, enformasyonun dağılımı bakımından göze çarpan özellik, dünyanın çeşitli bölgeleri yönünden tek yönlü olarak bir akışın egemenliğidir."(Tokgöz 2000: 25)

Tek yönlü haber akışı “Büyük ülkelerden küçük ülkelere, gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere, güç ve teknik imkanları elinde bulunduranlardan bulundurmayanlara doğru haberlerin, bilgilerin, verilerin, kültür ürünlerinin akışı”dır. İlker Bıçakçı tek yönlü haber akışına böylece açıklık getirmektedir “Tek yönlü haber akışı özellikle kitle iletişim araçlarıyla yapılan ve kaynağın belirleyici olduğu iletişim türüdür. Teknoloji, insan kaynağı ve sermaye gibi fiziksel donanımlara sahip olan basın yayın grupları karşısında hedef konumundaki kişilerin iletişime katılımı sınırlı ve dolaylıdır. Kaynağın egemenliğine dayalı tek yönlü iletişim biçimleri katılımcı ve demokratik anlayışın oluşmasına izin vermez”(Bıçakçı 2000: 31).

Uluslararası iletişimde görülen bu dengesizlik iki açıdan göze çarpmaktadır. Bunlar:

1. Kitle iletişim araçlarının mülkiyeti ve dağılımı bakımından, yani iletişimin alt yapısı bakımından görülen dengesizlikler.

2. Haberlerin dağılımı bakımından görülen dengesizlikler.

Birinci boyut kitle iletişim araçlarının alıcı ve verici yönünden mülkiyeti, yayın olanakları ve hatlarının dağılımı yönünden kaynaklanmaktadır. Bu dağılımın en başat belirtisi, gerek dünya düzeyinde, gerekse ulusal düzeyde dengesiz bir birikim şeklindedir. İletişimin alt yapısı yönünden görülen bu dengesizlik, aynı zamanda haberlerin aşırı ölçüde dengesiz bir biçimde dağıtımına ve dağılımına neden olmaktadır. Aslında, iletişim yönünden görülen bu dengesiz birikim, temelini sömürgecilik ile sömürgeci devlet yönetimlerinin kurduğu sömürge iletişim düzeninden almaktadır. (Tokgöz 2000: 26)

Uluslararası iletişim 4 değişik biçimde gerçekleştirilmektedir:

A) Devletler arasında diplomatik yollarla,

B) Uluslararası örgütler tarafından (BM, UNESCO, AB, AET, OPEC, FAO, NATO, IMF, OECD vb.),

C) Özel kurum ve kuruluşlar arasında iletişim araçlarıyla,

D) Kitle iletişim araçlarıyla (Girgin 2002: 46).

Uluslararası enformasyon akışı kapsamında ise haberlerin seçimi ve önceliği farklılık göstermektedir. Haberlerin içeriği de düşünülürse, iletilerin gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru akması, dünyanın büyük bir bölümünün

bazı gelişmiş ülkelerde oluşturulan düşüncelerin etkisi altında kaldığı anlamına gelmektedir.

Çift yönlü haber akışı ise aslında uluslararası haber dolaşımındaki dengesizliği önlemek amacıyla geliştirilmiştir. Uluslararası alanda egemen güçler tarafından kimlerin ya da nelerin haber konusu olarak seçilmeleri gerektiği ve hangi konuların dünya gündemine geleceği dolayısıyla da dünya kamuoyu oluşacağı önceden tasarlanmakta ve küresel haber ajansları tarafından da işlenmektedir.

Çift yönlü haber akışını Bıçakçı şu şekilde tanımlar: "çift yönlü iletişim yani etkileşimli iletişim kaynak ve hedef birimlerinin karşılıklı olarak birbirlerini etkileme olanağına sahip oldukları iletişim türüdür". (Bıçakçı, 2000:31)

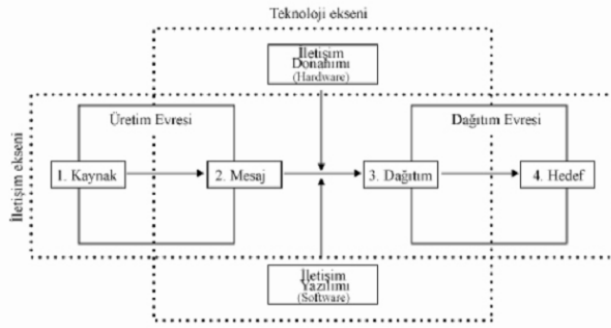
Sömürgeci iletişim düzenine karşı olarak geliştirilen bu proje 1960'lardan sonra daha da hızlanmıştır ve bu alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu demokrasi ilkelerinde görülen çokseslilik, çok çeşitlilik ilkelerine dayanmaktadır. Aslında çift yönlü iletişim demokrasiyi benimseyen ülkelerde önem verilmesi gereken konudur. Demokrasinin temel ilkelerine bakarsak insanlar arasında özgür haber dolaşımı olmalı ve insanlar istediği habere ulaşabilmelidir. Ancak günümüz dünyasında bu durum göz ardı edilmektedir.

Uluslararası Haber Akışını Ele Alan Modeller

Uluslararası iletişim modelleri daha çok uluslararası alanda üretilen, dağıtılan ve pazarlanan haberin/bilginin/enformasyonun analizine dayanmaktadır. Bu modeller anaakım iletişim çalışmalarında yer alan teknolojik yaklaşımlar da dahil edilerek uluslararası ilişkiler konusundaki yaklaşımların revize edilmesini ön görmektedir. Bu alanda geliştirilen modeller aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

Uluslararası enformasyon akışında önemli çalışmalar yapan Hamid Mowlana 1985 yılında "**Uluslararası Enformasyon Akışı**" modelini ortaya atmıştır. Bu modele göre uluslararası iletişimde iki boyut belirleyici rol oynar. Bunlar teknoloji ve iletişimdir. Uluslararası iletişim teknoloji ekseninde (donanım/yazılım) gelişirken, iletişim ekseninde (üretim/dağıtım) de dönüşmektedir. Mowlana'ya göre "uluslararası iletişimdeki durum, dört evre'nin diğer evre'lerden yer, kurum ve kültürel bakımdan ayrılabilmesi nedeniyle ulusal düzeydekinden farklıdır" (Mowlana, 1985: 14).

Şekil 1. Uluslararası Enformasyon Akışı Modeli

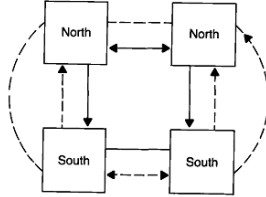

Kaynak: (Ceyhan, 2008:126)

Modele göre bir ülkedeki kaynak (politikacı veya sporcu gibi) mesaj ile birleşerek (ajans haberleri gibi) ikinci bir ülkede dağıtılabılır, hatta üçüncü bir ülkedeki hedef kitleye alınabilir. Üretim evresindeki donanım TV stüdyoları, gazete matbaaları, telefon santrali vb; yazılım ise film senaryoları, program hakları, copyright vb. içermektedir. “Modelin ortaya koyduğu ve analiz yapmaya yardımcı olabilecek belki de en önemli nokta, özellikle daha gelişmiş ülkelerden daha az gelişmiş ülkelere iletişim akışında çoğu kez söz konusu olan birden çok bağımlılık durumudur. Daha az gelişmiş ülkeler ... dört öğeye bağımlı durumdadır ve bu öğelerin her biri kaynaklandıkları ülkeden kontrol edilebilir” (Ceyhan 2008: 124).

Mowlana aynı yıllarda kuzeyde bulunan devletler ile güneydeki devletler arasında bilgi akışını gösteren “*Kuzey-Güney Haber Akışı*” modelini geliştirmiştir. Bu modele göre kuzeyde bulunan ülkeler arasında bilgi alış-verişi sıkı bir şekilde gerçekleşmekte ve kuzey ülkelerinden güney ülkelerine de bilgi akışı net bir şekilde yürütülmektedir. Ancak güney ülkelerinin kendi aralarında haber akışı sürekli olmayan bir biçimde gerçekleşmektedir. Aynı zamanda güney ülkelerinden kuzey ülkelerine de haber akışı iyi yapılmamaktadır. Mowlana’ya göre kuzey ve güney arasındaki haberin işleyişinde, “Uzak Doğu ülkelerini, Karayipleri, Latin Amerika ve Kuzey Afrika’nın alt bölgelerini birbiriyle ilişkilendiren bazı kalıplar vardır. Bu, tek bir merkezin olmadığı ve dünya güç ve ekonomilerinde ileride meydana gelecek değişimlerin açıklanabileceği görüşünü destekler” (McQuail ve Windahl, 1997:256).

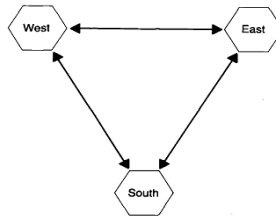
Şekil 2. Kuzey-Güney Haber Akışı Modeli

Kaynak: (McQuail ve Windahl, 1997:256)

Gerbner ve Marvany tarafından geliştirilen diğer bir “*Üçgen Haber Akışı*” modeline göre kuzey doğu ile batı ülkeleri olarak bölünmektedir ve ikili olarak Doğuyla etkileşimde bulunmaktadır. Gerbner ve Marvany dış haberlerde ilk olarak Doğu ile Batı geopolitik anlamda birbirleri hakkında haber yapmakta, üçüncü Dünya olarak isimlendirilen gelişmekte olan ülkelerde de dış haberlerin büyük bir kısmını Batı-Doğu ülkelerinden gelen haberler oluşturmaktadır. Bilim adamları Batı Avrupa’sının dünya haberlerinde en çok yer alan ülke olduğunu, Sovyet Birliğinin de Batı basınında en az yer aldığını ileri sürmektedir. Amerika’nın basın sisteminin üçte ikisini Batı Avrupa, Güney Asya, Uzak Doğu, kuzey Amerika ve Orta Doğu hakkında haberler alır. Sovyet basınında ise daha çok Doğu Avrupa hakkında haberler yapılır (Mowlana: 1985: 21).

Şekil 3. Üçgen Haber Akışı Modeli

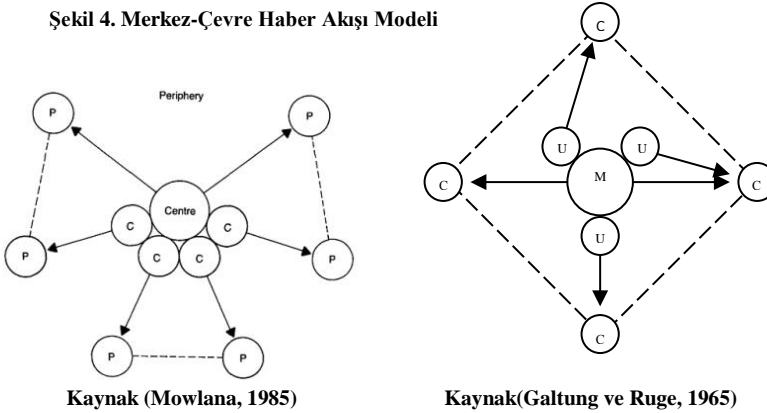

Kaynak (Mowlana: 1985,21)

Dünya haber ticaretini ve yabancı haber muhabirliğini inceleyen Galtung ve Ruge 1965 yılındaki yayımladıkları çalışmalarında gelişmekte olan üçüncü Dünya ülkelerinin demokratik olmayan ve felaket eğilimli ülkeler olmasının temel kaynağı onların iyice örgütlenemedikleri ve sosyo-kültürel olarak da gelişemedikleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu dönemlerde araştırılan ve geliştirilen “kuzey güney

haber akışı” modeli ve “üçgen” modeli gibi modeller daha sonra Galtung ve Ruge’un “**Merkez-Çevre Haber Akışı**” modelinin gelişmesine neden olmuştur (Mowlana,1985:20).

Şekil 4. Merkez-Çevre Haber Akışı Modeli

Bu modele göre (Şekil 4) dünya egemen merkez (M) ve bağımlı çevre (Ç) şeklinde bölünmüştür. Merkezin, çevreye haber akışı üstünlüğü vardır. Merkezin uyduları (U) vardır ve bu uydular merkeze daha az bağımlı olup kendi haber toplama ve işleme kaynaklarına sahiptirler. Çevre için haber kaynakları merkez ya da merkeze bağlı uydulardır. Çevre, merkez ve uyduya haber kaynağı olamamaktadır. Modelin özünde, merkezin, haber kaynağı olduğu için, merkez/uydu/çevre kitle iletişim araçları aracılığıyla kitlelere aktarılan haber olaylarda nicel üstünlüğe sahip olduğu görüşü yer almış; çevre ülkelerin arasında ise ya çok az haber akışı olduğu ya da haber akışı olmadığı kabul edilmiştir. Model, çevrenin haber akışındaki bağımlılık yapısını ve bölgesel kalıpların önemini temsil edemediğinden, Mowlana tarafından 1985 yılındaki çalışmasında yeniden düzenlenmiştir. (Mowlana,1985:20)

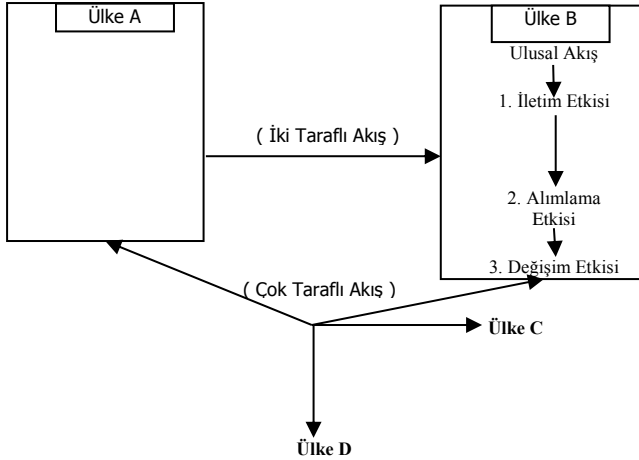
Amerikan bilim adamı Selstrup 1989 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin görsel ve işitsel alanda üretici ve kaynak sağlayıcı olarak egemenliğinin yirminci yüzyılın başından itibaren geçerli olduğunu belirten Tunstal'ın çalışması (1977) ile televizyonun hızlı gelişiminin bu egemenliği sağladığına savunan Varis'in çalışmalarını (1984; 1974) birleştirerek “**Transnasyonal Televizyon Akışı**” modelini ortaya koymuştur (McQuail ve Windahl, 1997:258-261).

Bu model iki boyutu birden açıklamaya çaba gösterir. Bunlar:

(a) Gelişmekte olan ülkelerin televizyon sistemleri yabancı program ithaline bağımlıdır;

(b) Kablo ile uydu dağıtımının gelişimi Amerikan film endüstrisi karşısında Avrupa'nın gerilemesine ve kültürel açıdan istila edilmesine yol açmıştır. (Ceyhan,2008:127)

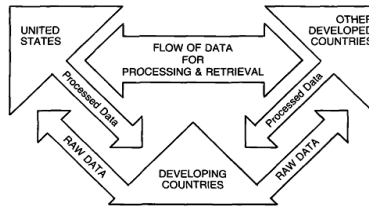
Şekil 5. Transnasyonel Televizyon Akışı Modeli

Kaynak (Ceyhan,2008:127)

Transnasyonelleşme derecesi (iletim ve alımlama etkisi düzeylerinde) bir ülkeden diğerine (dil ve kültürel yakınlıklara bağlı olarak) ve spesifik içerik biçimine (izleyici beğenisi, zevk ve tercihler) göre oldukça farklılık göstermektedir. Son olarak ele aldığımız model de "*Uluslararası Bilgi Akışı*" modelidir.

Şekil 6 Uluslararası Bilgi Akışı Modeli

Kaynak (Mowlana,1985:48)

Bu modele göre gelişmekte olan Üçüncü Dünya ülkeleri işlenmeyen bilgiyi gelişmiş Batı ülkelerine gönderir. Endüstrileşmiş Batı ülkeleri ise bu bilgileri işleyerek tekrar başka ülkelere gönderir. Bunun dışında gelişmiş ülkeler arasında bilgi alış-verişi çok miktarda ve çok hızlı yapılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin çıkarları doğrultusunda çalışan etkili iletişim araçları olmadığından bunların gelişmiş ülkelere olan bağımlılığı kaçınılmaz durumdadır. Bu durum uluslararası haber akışında tek yönlülüğü tetiklemektedir. (Mowlana,1985:48)

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Sovyetler Birliği'nden sonra dünyayla uyum sürecinin başladığı ülkenin uluslararası iletişim ve habercilik alanında dış ülkelerle ne gibi bir etkileşim yaşadığı merak doğurmaktadır. Bu nedenle de çalışmanın amacı, uluslararası iletişim düzeninde oluşan tek yönlü haber akışı çerçevesinde Kırgızistan'daki haber ajansları ve haber kaynakları tartışılarak Kırgız medyasının tek yönlü haber akışından nasıl etkilendiğini ortaya koymak olacaktır. Bu durum Türkiye'deki 15 Temmuz 2016 Askeri Darbe Girişimi örneğinde ele alınacaktır.

Bu çerçevede araştırmaya Kırgızistan'daki devlete ait olan ulusal nitelikteki "Kabar" haber ajansı ile özel statülü olarak çalışan uluslararası nitelikteki "Sputnik" haber ajanslarında yayınlanan 01.07.2016-31.07.2016 tarihleri arasındaki bir aylık dış haberler ele alınmış ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'deki Askeri Darbe Girişimi hakkında yapılmış haberler detaylı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın Bulguları

"Kabar" Haber Ajansında Yayımlanan Dış Haberler

01.07.2016-31.07.2016 tarihleri arasında Milli "Kabar" haber ajansında yabancı ülkelerle ilgili toplam 140 haber yayımlanmıştır. Bunun 35%'i siyasetle ilgili, 25%'i de toplumsal yaşamla ilgili haberlerdir. Ayrıca 33% uluslararası alandaki suç, afet, terörle ilgili haberleri yansıtmıştır. Bu durumu aşağıdaki tabloda görebiliriz:

Tablo 1.Haberin Konu İçeriği

No	Kategoriler	Sayısı	Yüzdesi
1	Siyaset	49	35%
2	Ekonomi	2	1%
3	Toplum, Yaşam	35	25%
4	Kültür, Eğlence	3	2%
5	Suç, Afetler	46	33%
6	Spor	5	4%

7	Sağlık	-	-
8	Diğer	-	-
	Toplam	140	100%

Haberin üretildiği haber kaynaklarına gelirse haberlerin çoğunluğunun Rus haber ajanslarından ve haber kurumlarından elde edildiğini görebiliriz. Uluslararası alanda haber akışını sağlayan AP, Reuters, AFP ve Sinhua gibi haber ajansları çok az gösterilmiştir. Ancak esas kaynak olarak gösterilen Rus haber ajanslarını ziyaret ettiğimizde de dış haberlerin çoğunlukla AP, Reuters, AFP, DPA gibi uluslararası haber ajanslarından alındığı ve tercüme edildiği belirtilmiştir. "Kabar" haber ajansı da çoğu zaman kaynak olarak Rus haber ajanslarını göstererek esas haber kaynaklarını göstermekten vazgeçmiştir. Bu durumu aşağıdaki tabloda detaylı olarak görebiliriz.

Tablo 2.Haberin Üretildiği Haber Organizasyonu

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1	AP	3	2%
2	Reuters	10	7%
3	AFP	4	3%
4	Sinhua	5	4%
5	Al Jazeera	2	1%
6	Batılı Haber Kurumları	15	11%
7	Riya Novosti	49	35%
8	İTAR-TASS	10	7%
9	Rus BBC	4	3%
10	İzvestiya	4	3%
11	Diğer Rus Haber Kurumları	28	20%
12	Yerel Haber Kurumları	6	4%
13	Yerel Resmi Kurumlar		
	Toplam	140	100%

Haberin gönderme yapıldığı linke gelirse dış haberlerin esasen Rus haber ajansları ve haber kurumlarından alındığı için link olarak onlar gösterilmiştir. Batılı haber kurumları ve bölgesel haber kurumları link olarak verilmemiştir.

Tablo 3.Haber Linki

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1	AP	-	-
2	Reuters	-	-
3	AFP	-	-
4	Синхуа	-	-
5	Al Jazeera	-	-
6	Batılı Haber Kurumları	3	2%
7	Riya Novosti	59	42%
8	İTAR-TASS	4	3%

9	Rus BBC	1	1%
10	İzvestiya	2	1%
11	İnterfaks	5	4%
12	Diğer Rus Haber Kurumları	66	47%
13	Yerel Haber Kurumları	-	-
14	Yerel Resmi Kurumlar	-	-
	Toplam	140	100%

Milli “Kabar” haber ajansında yayınlanan dış haberlerin 55%’i görsel/çoklu ortam kullanılarak, 45% de görselsiz olarak sunulmuştur. Görsel/Çoklu ortamın ise 99% fotoğrafla, 1% fotoğrafsız olarak verilmiştir.

Tablo 4. Metinde Görsel/Çoklu Ortam Kullanımı

No	Metinde Görsel/Çoklu Ortam Kullanım	Sayısı	Yüzdesi
1	Görselsiz	63	45%
2	Görselli	77	55%
	Toplam	140	100%

Tablo 5. Metinde Görsel/Çoklu Ortamın Türleri

No	Kullanılan Görsel/Çoklu Ortam Türleri	Sayısı	Yüzdesi
1	Fotoğraf	76	
2	Video	1	
3	Grafik	-	
4	Ses dosyası	-	
5	Karikatür	-	
6	Diğer	-	
	Toplam	77	100%

Dış haberlerde kullanılan görsel/çoklu ortamın üretildiği organizasyonlara gelirse esasen haber kaynağı gösterilmemiştir. Özellikle de Rus Haber kurumları hiç bir haberde kaynak olarak belirtilmemiştir.

Tablo 6. Görsel/Çoklu Ortamın Üretildiği Haber Organizasyonu

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1	AP	3	2%
2	Reuters	2	1%
3	AFP	1	1%
4	EPA	2	1%
5	İHA	1	1%
6	DPA	1	1%
7	Diğer haber kaynakları	7	5%
8	Belirlenmemiş	123	88%
9	Kendi Muhabiri	-	-
	Toplam	140	100%

Dış ülkelerle ilgili yayınlanan haberlerde esasen hangi ülkeler haber konusu olmuştur diye araştırdığımızda daha çok ABD (23%), Türkiye (16%) ve Fransa (10%) önde gelmektedir. Bu ülkelerle haber kategorileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmemiz gerekir. Çünkü haber içeriğine baktığımız zaman ABD daha çok siyasal alanda ön plana çıkmış, Türkiye ve Fransa ise sürekli terör saldırıları (örneğin Atatürk Havalimanındaki Terör Saldırısı ve 15 Temmuz 2016 Askeri Darbe Girişimi, Fransa'da ise Nice kentindeki terör saldırısı) olduğu için çok hatırlanmıştır. Bunun dışında Suriye dışındaki Irak, İran, Hindistan, Pakistan gibi doğu ülkeleri de dış haberlere sürekli olarak konu olmuştur.

Tablo 7.Haber Konusunu Oluşturan Ülkeler

No	Haber Konusunu Oluşturan Ülkeler	Sayısı	Yüzdesi
1	ABD	32	23%
2	Rusya	2	2%
3	Çin	8	6%
4	Türkiye	23	16%
5	İngiltere	3	2%
6	Almanya	6	4%
7	Fransa	14	10%
8	Büyük Britanya	8	6%
9	Japonya	4	3%
10	Ukrayna	2	1%
11	Suriye	3	2%
12	Diğer Batı Ülkeleri	12	9%
13	Diğer Doğu Ülkeleri	23	16%
	Toplam	140	100%

Haber konusunu oluşturan ülkelerin haberdeki durumuna baktığımız zaman haberlerde en çok ABD pozitif bir şekilde, Türkiye ile Fransa negatif bir şekilde yansıtılmıştır. Bu durumla ilgili haber içeriğine baktığımız zaman ABD'de bilimsel ve laboratuvar çalışmalarındaki başarılar, ünlü insanların toplumdaki olumlu faaliyetleri v.s. gibi göstergeler ABD'nin haberlerde pozitif bir şekilde yansımaya neden olmuştur. Türkiye ile Fransa'nın negatif olarak gösterilmesi de esasen terör saldırıları ve askeri darbe teşebbüsü ile ilgilidir. Bu durumu aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 8.Haber Konusunu Oluşturan Ülkelerin Haberdeki Durumu

No	Haber Konusunu Oluşturan Ülkenin Haberdeki Durumu	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
1	ABD	17	6	9	32
2	Rusya	-	-	2	2
3	Çin	-	7	1	8
4	Türkiye	2	12	9	23
5	İngiltere	2	-	1	3

6	Almanya	-	4	2	6
7	Fransa	1	11	2	14
8	Büyük Britanya	3	-	5	8
9	Japonya	1	1	2	4
10	Ukrayna	-	1	1	2
11	Suriye	-	3	-	3

Tablo 9. Türkiye’deki 15 Temmuz 2016 Askeri Devriminin ve ondan sonraki günler içindeki Türkiye’nin genel durumuyla ilgili haberlerin “Kabar” haber ajansında yansıtılması:

	Konu	Kaynak	Link	Kategori	Multimedya	Multimedya Kaynağı
16.07.16	1. “Ülke Darbecilerin Elinde Olmayacak”: Türkiye’de ne oldu? Soru ve cevaplarla		TACC	Suç, Afet	resim	İHA via AP/
	2. Türk polisi 336 kişiyi darbe şüphesiyle ilgili tutukladı		PIA Hovocmu	Suç, Afet	yok	
	3. Erdoğan Ankara’ya helikopterle saldıran darbecilerin vurulduğunu söyledi		PIA Hovocmu	Siyaset	Yok	
	4. Türkiye’de askeri darbe girişiminde bulunan toplam 754 asker tutuklandı	Anadolu	PIA Hovocmu	Toplum,Y aşam	Yok	
	5. Türkiye’deki Askeri Darbe girişimi sonucu 90 ölü, 1154 yaralı	Reuter	PIA Hovocmu	Suç-afet	Yok	
	6. Türkiye’de Askeri Darbeye katılan yüzden fazla asker öldürüldü		PIA Hovocmu	Toplum,Y aşam	Yok	
	7. Türkiye Başbakanı: Darbeyi organize edenler bellidir ve yakalanacaktır		PIA Hovocmu	Siyaset	Yok	
18.07.16	8. Medya isyancıların Erdoğan’ı taftıleyken öldürme planlarını öğrendi		lenta.ru	Siyaset	Yok	
	9. Türkiye’deki askeri devrim sırasında 7,500’den fazla insan tutuklandı		PIA Hovocmu	Siyaset	Yok	
19.07.16	10. Türk Hükümeti Rus uçağı Su-24’ü düşüren iki pilotu tutukladı	Bloomber g	PIA Hovocmu	Siyaset	Yok	
	11. Ankara Fethullah Gülen’in iadesi için ABD’ye resmi dilekçe gönderdi		PIA Hovocmu	Siyaset	Yok	
	12. Medya: Türkiye’deki darbe teşebbüsü sonrası 14 gemi kayboldu		ITAP- TACC	Toplum,Y aşam	yok	
21.07.16	13. Türkiye’de olağanüstü hal ilan edildi		PIA Hovocmu	Toplum,Y aşam	resim	
22.07.16	14. ABD Fethullah Gülen’in iade edilmesinde belge işlemlerinde		TACC	Siyaset	resim	

	yardımcı olmak için Türkiye'ye teklifte bulundu			
15.	Erdoğan Türkiye'deki darbe girişimini önleyemedi	Корреспондент.net	Siyaset	
25.07.16				
16.	Türkiye'de elit başkanlık muhafız alayı dağıtıldı	ТСН.ua	Siyaset	yok
17.	Türk Hükümeti, darbe girişimi sonrası 40'tan fazla gazeteciye tutukladı	Hurriyet. Интерфакс	Toplum,Y aşam	yok
26.07.16		КС		
18.	Türk hükümeti yeni bir anayasa çalışmalarının başlatıldığını açıkladı	Известия	Siyaset	Resim

Tablo 9.da görüldüğü gibi Türkiye'deki 15 Temmuz Askeri darbe girişimi ile ilgili toplam 18 haber yayınlanmıştır. Bunun haber kaynakları hemen hemen hiç gösterilmemiş sadece Anadolu 1 defa, Reuter 1 defa, Hürriyet 1 defa ve Bloomberg 1 defa gösterilmiştir. Haber linkine gelirse haberlerin tamamının Rus kaynaklarından elde edildiğini anlayabiliriz. Burada Riya Novosti haber ajansı 10 kez, İtar-Tass haber ajansı 3 kez, İnterfaks haber ajansı 1 kez ve Lenta, Korrespondent, İzvestiya haber siteleri birer kez gösterilmiştir. Ukraynalı TSN haber ajansı da 1 kez haber linki olarak verilmiştir. Bu durum adeta Türkiye'deki dolayısıyla da dünyadaki olup biten haberlere Kırgız toplumunun Rusya gözüyle bakmasını ve değerlendirmesini sağlamaktadır. Bu, dünyayla ilgili kamuoyunun oluşmasında Rus kökenli haber kurumlarının Kırgızistan'da oynadığı önemli rolün bir göstergesi olabilir.

Haber kategorilerine gelirse 10 haber siyasetle ilgili, 3 haber suç, afetle yani terör saldırılarıyla ilgili, 5 haber de toplumsal yaşamla ilgili haberlerden oluşmaktadır. Haberde 4 defa multimedya türü yani resim kullanılmış ve onun içinden ancak 1 resmin haber kaynağı gösterilmiştir. Bunun dışında uluslararası haberlerin Rus haber kaynaklarından birebir alındığı ve üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadan yayınlandığı görülmektedir.

“Sputnik”Haber Ajansında Yayımlanan Dış Haberler

01.07.2016-31.07.2016 tarihleri arasında uluslararası nitelikteki “Sputnik” haber ajansında yabancı ülkelerle ilgili toplam 262 haber yayınlanmıştır. Tabloda görüldüğü gibi suç-afet konulu haberler %30 olmaktadır. İkinci ve üçüncü sırada siyaset ile sporla ilgili haberler verilmektedir. Bunların %19'u siyasetle ilgili, %17'si de yaşamla ilgili haberlerdir. Bu durumu aşağıdaki tabloda görebiliriz:

Tablo 10. Haberin Konu İçeriği

No	Kategoriler	Sayısı	Yüzdesi
1	Siyaset	49	19%
2	Ekonomi	8	3%

3	Toplum-Yaşam	46	17%
4	Kültür-Eğlence	13	5%
5	Suç-Afetler	79	30%
6	Spor	45	17%
7	Sağlık	20	8%
8	Diğer	2	1%
	Toplam	262	100%

Haberin üretildiği haber kaynaklarına gelirse haberlerin çoğunluğunun yerel resmi kurumlardan görebiliriz. Özellikle de Kabar haber ajansından farklı olarak bu haber ajansında kendi muhabirleri haber üretmektedir. Bunun dışında adı geçen haber ajansı yerel haber kurumlarını da çoğu zaman haber kaynağı olarak göstermektedir. Uluslararası alanda haber akışını sağlayan AP, Reuters, AFP ve Sinhua gibi haber ajansları “Kabar” haber ajansında olduğu gibi burada da çok az sayıda gösterilmiştir. Bu durumu aşağıdaki tabloda detaylı olarak görebiliriz.

Tablo 11. Haberin Üretildiği Haber Organizasyonu

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1.	AP	5	2%
2.	Reuters	7	3%
3.	AFP	2	1%
4.	CNN	1	0%
5.	CNN Şubeleri	3	1%
6.	DHA	2	1%
7.	Ruptly	2	1%
8.	CBS	1	0%
9.	Sinhua	4	2%
10.	Renhap	2	1%
11.	Al Jazeera	4	2%
12.	Kuodo	2	1%
13.	Anadolu	4	2%
14.	Riya Novosti	9	3%
15.	İTAR-TASS	-	-
16.	Rus BBC	-	-
17.	İzvestiya	-	-
18.	Sputnik Şubeleri	9	3%
19.	Diğer Batılı Haber Kurumları	38	15%
20.	Diğer Rus Haber Kurumları	2	1%
21.	Yerel Haber Kurumları	42	16%
22.	Yerel Resmi Kurumlar	64	24%
23.	Kendi Muhabiri	42	16%
24.	Belirtilmemiş	17	6%
	Toplam	262	100%

Haberin gönderme yapıldığı linke gelirse ise değişik durum ortaya çıkmaktadır. Haber linkinde daha çok Rus haber ajansları ve haber kurumları

gösterilmiştir. Özellikle de Riya Novosti haber ajansı Sputnik'in esas haber linki olarak verilmiştir (Bkz.Riya Novosti %56). Bunun dışında Sputnik'in diğer ülkelerdeki şubeleri ve yerel haber kurumlarına link göndermesi yapılmış olup, Batılı haber ajansları ve yerel resmi kurumlar link olarak verilmemiştir.

Tablo 12. Haber Linki

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1.	AP	-	-
2.	Reuters	-	-
3.	AFP	-	-
4.	CNN	-	-
5.	CNN Şubeleri	1	1%
6.	DHA	-	-
7.	Ruptly	-	-
8.	ABC News	-	-
9.	Sinhua	-	-
10.	Renhap	-	-
11.	Al Jazeera	-	-
12.	Kuodo	-	-
13.	Anadolu	1	1%
14.	Riya Novosti	91	56%
15.	İTAR-TASS	-	-
16.	Rus BBC	-	-
17.	Sputnik Şubeleri	16	10%
18.	Diğer Batılı Haber Kurumları	10	6%
19.	Diğer Rus Haber Kurumları	2	1%
20.	Yerel Haber Kurumları	21	13%
21.	Yerel Resmi Kurumlar	-	-
22.	Kendi Muhabiri	8	5%
23.	Belirtilmemiş	12	7%
	Toplam	162	100%

Uluslararası "Sputnik" haber ajansında yayınlanan dış haberlerin %100'ü görsel/çoklu ortam kullanılarak sunulmuştur. Sunulan görsel/çoklu ortamın %88 fotoğrafla, %9 video ile ve %3 fotoğraf+video ile verilmiştir.

Tablo 13. Metinde Görsel/Çoklu Ortam Kullanımı

No	Metinde Görsel/Çoklu Ortam Kullanımı	Sayısı	Yüzdesi
1	Görselsiz	-	-
2	Görselli	262	100%
	Toplam	262	100%

Tablo 14. Metinde Görsel/Çoklu Ortamın Türleri

No	Kullanılan Görsel/Çoklu Ortam Türleri	Sayısı	Yüzdesi
1.	Fotoğraf	231	88%
2.	Video	24	9%
3.	Fotoğraf+Video	7	3%
4.	Grafik	-	-
5.	Ses dosyası	-	-
6.	Karikatür	-	-
7.	Diğer	-	-
	Toplam	262	100'

Dış haberlerde kullanılan görsel/çoklu ortamın üretildiği organizasyonlara gelirse “Kabar” haber ajansından farklı olarak bütün görsel/çoklu ortamın haber kaynağı gösterilmiştir. Burada özellikle uluslararası haber ajanslarından ve Sputnik’in kendisinden alınan resim ve videolar verilmiştir. Özellikle de Rus haber kurumları hiç bir haberin resim ya da videosunda kaynak olarak belirtilmemiştir. Bu durumu aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 15. Görsel/Çoklu Ortamın Üretildiği Haber Organizasyonu

No	Haberin üretildiği haber organizasyonu	Sayısı	Yüzdesi
1.	AP	19	7%
2.	Reuters	59	21%
3.	AFP	36	13%
4.	EPA	-	-
5.	İHA	-	-
6.	DPA	-	-
7.	Flickr	8	3%
8.	Ruptly	5	2%
9.	Sputnik	108	38%
10.	Yerel Haber Kurumları	37	13%
11.	Yerel Resmi Kurumlar	9	3%
12.	Belirlenmemiş	-	-
	Toplam	262	100%

Dış ülkelerle ilgili yayınlanan haberlerde esasen hangi ülkeler haber konusu olmuştur diye araştırdığımızda daha çok Türkiye (%22), Rusya (%14), ABD (%12) ve Kazakistan (%11) önde gelmektedir. Bu ülkelerle haber kategorileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmemiz gerekir. Çünkü haber içeriğine baktığımız zaman ABD daha çok siyasal alanda ön plana çıkmış, Kazakistan, Türkiye, Ermenistan ve Fransa ise sürekli terör saldırılarına konu olduğu için anımsanmıştır. Bunun dışında Batı ülkelerine de (%14) sürekli olarak haberlerde yer verilmiştir.

Tablo 16. Haber Konusunu Oluşturan Ülkeler

No	Haber Konusunu Oluşturan Ülkeler	Sayısı	Yüzdesi
1.	ABD	30	12%
2.	Rusya	36	14%
3.	Çin	9	3%
4.	Türkiye	58	22%
5.	İngiltere	1	0%
6.	Almanya	13	5%
7.	Fransa	8	3%
8.	Büyük Britanya	2	0%
9.	Japonya	3	1%
10.	Ukrayna	-	-
11.	Suriye	9	3%
12.	Kazakistan	29	11%
13.	Ermenistan	8	3%
14.	Diğer Batı Ülkeleri	36	14%
15.	Diğer Doğu Ülkeleri	20	8%
	Toplam	262	100%

Haber konusunu oluşturan ülkelerin haberdeki durumuna baktığımız zaman haberlerde en çok Rusya pozitif bir şekilde, Türkiye ile Kazakistan negatif bir şekilde yansıtılmıştır. Bu durumla ilgili haber içeriğine baktığımız zaman dış haberler daha çok Rusya eğilimli olup Rusya'daki başarılar, anlaşmalar, askeri gelişmeler v.s. pozitif bir şekilde yansıtılmıştır. Türkiye ile Kazakistan'ın negatif olarak gösterilmesi de esasen terör saldırıları ve askeri darbe girişimiyle ilgilidir. Bu durumu aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 17. Haber Konusunu Oluşturan Ülkelerin Haberdeki Durumu

No	Haber Konusunu Oluşturan Ülkenin Haberdeki Durumu	Pozitif	Negatif	Nötr	Toplam
1.	ABD	5	10	15	30
2.	Rusya	14	9	13	36
3.	Çin	3	4	2	9
4.	Türkiye	10	29	19	58
5.	İngiltere	-	-	1	1
6.	Almanya	4	7	2	13
7.	Fransa	-	4	4	8
8.	Büyük Britanya	-	-	2	2
9.	Japonya	-	2	1	3
10.	Suriye	-	8	1	9
11.	Kazakistan	7	18	11	29
12.	Ermenistan	1	7	-	8

Tablo 18. Türkiye'deki 15 Temmuz 2016 Askeri Darbe girişimi ve ondan sonraki 10 gün içindeki Türkiye'nin genel durumuyla ilgili haberlerin "Sputnik" haber ajansında yansıtılması:

Tarih	Konu	Kaynak	Link	Kategori	Multimedya Kaynağı	Multimedya Kaynağı
16.07.16					resim	
1.	Medya: Türkiye'nin genel kurmayı devlet yönetimini ele geçirdiğini ilan etti	NTV kanalı		Suç-afet	resim	REUTERS
2.	Türkiye'nin ordusu: Anayasal denetimi kurmak için devlet yönetimini ele geçirdik	DHA haber ajansı		Suç-afet	resim	©AFP/
3.	Erdoğan yönetime karşı çıkanları cezalandıracağını belirtti ve halkı sokağa çıkmaya çağırdı	CNN Türk kanalı		siyaset	resim	© Sputnik /
4.	Ankara'da büyük patlama oldu		Riya Novosti	Suç-afet	resim	© AFP/
5.	Tank, askeri uçak ve askerler-Türkiye'deki durum			Suç-afet	resim	©REUTERS
6.	Ankara'da 17 polis vefat ettiği söylenmektedir	CNNTürk	CNNTürk	Suç-afet	resim	©REUTERS
7.	Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bomba patladı	HaberTürk	HaberTürk	Suç-afet	resim	© AP
8.	Erdoğan, hainlere ağır ceza verileceğini ifade etti	Kendi muhabiri		siyaset	resim	© Sputnik /
9.	Ankara: Meclis ile Genel kurmayda ölü ve yaralıların olduğu söylenmektedir		Riya Novosti	Suç-afet	resim	© AFP/
10.	Erdoğan'ın Ankara'daki konutunda bomba patladı, yaralılar var	NTV kanalı	Riya Novosti	Suç-afet	resim	© AP
11.	60'a yakın insan Türkiye'deki askeri darbe girişiminde şehit oldu	HaberTurk	Riya Novosti	Suç-afet	resim	© AP
12.	Türkiye: 800'e yakın asker, 29 albay tutuklandı	Riya Novosti		Suç-afet	resim	© AFP/
13.	Türkiye'deki askeri darbe girişimi: şehit sayısı 90, yaralılar 1154'e ulaştı	Reuter	Riya Novosti	Suç-afet	resim	© AP
14.	Türkiye'deki Kızıllar: Bomba patladığında hemen yere yattık, pencere kırıldı ve bir kız yaralandı	Sputnik Kırgızistan		Suç-afet	resim	©AP
15.	Türkiye'nin "asrı yaşlandırın" gecesi, kalbi durduran resimler			Suç-afet	resim	REUTERS/
16.	Girişimciler darbe sırasında halka ateş etti	Ruptly ajansı		Suç-afet	video	© Ruptly.
17.	Türkiye'nin başbakanı: Ülke şu an sakinleştirildi	Riya Novosti		siyaset	resim	© AFP/
18.	Erdoğan'ın İstanbul'dan belirsiz tarafa uçakla gittiği söylenmektedir	"Al Jazeera" Twittersayfası		siyaset	resim	© Sputnik /
17.07.16						
19.	Gülen, Türkiye'deki devrimi Türk yönetiminin kendisinin yapmış olabileceğini iddia etti	The Guardian gazetesi	Riya Novosti	siyaset	resim	© AP

20.	Kırgızistanlı asker Türkiye'deki darbe sırasında asker bölümün korumuştur	Yerel resmi kurum		Suç-afet	resim	REUTERS
21.	Putin ile Erdoğan telefonla konuştu	Yerel resmi kurum		siyaset	resim	© Sputnik /
22.	Türkiye'deki protestocular darbecilerin ölümle cezalandırılmasını talep etmektedir.	© Ruptly.		siyaset	video	© Ruptly.
23.	DİB: 16 Temmuzdan beri aranmakta olan Kırgızistanlı kadın bulundu	Yerel resmi kurum		siyaset	resim	REUTERS /
24.	Erdoğan'ın ordu yönetimi ile ilgili danışmanı tutuklandı	CNN Türk		Suç-afet	resim	REUTERS
18.07.16	25. Türk Hava Yolları ABD ile Türkiye arasındaki bugünkü uçuşlarını durdurdu	Türk Hava Yolları	Riya Novosti	Toplum, yaşam	resim	© Sputnik /
	26. İstanbul polisine, asker uçakları uyarımadan vurma emiri verildi	Anadolu ajansı	Riya Novosti	siyaset	resim	REUTERS
	27. İnterpol tarafından aranan KR vatandaşı İzmir'de yakalandığı sırada yanında kaybolan 3 yaşındaki çocuk bulunmuştur		Riya Novosti haberler haber sitesi	Suç-afet	resim	© AFP /
19.07.16	28. Erdoğan, yönetimi ele geçirmek için yapılan girişimde, ölebileceğine ifade etti	CNN	Riya Novosti	siyaset	resim	© Foto / CNN
	29. Türkiye'de yönetimi ele geçirmek için yapılan girişim sonrası 14 gemi ve 2 askeri uçak kayboldu	Times	Riya Novosti	Toplum,y aşam	video	REUTERS
20.07.16	30. Türkiye'de eğitim sisteminde çalışan 15 bin kişi görevinden alındı		Riya Novosti	Toplum,y aşam		REUTERS
	31. Putin ve Erdoğan Ağustos ayının başında görüşecek	Yerel resmi kurumlar		siyaset		© Sputnik
	32. WikiLeaks Türkiye'nin yönetiminde olan partilerin gizli mektuplarını yayımladı	WikiLeaks	Riya Novosti	siyaset		REUTERS
21.07.16	33. Türkiye'de üç aylık olağanüstü hal ilan edildi	Yerel resmi kurumlar		Toplum,y aşam		REUTERS
	34. Erdoğan askeri darbe girişimi hakkında nasıl haberdar olduğunu söyledi	Al-Jazeera		siyaset		REUTERS
	35. Erdoğan yönetimi ele geçirmeye çalışanlardan intikam alınmasının mümkün olduğunu belirtti	Al-Jazeera		siyaset		REUTERS
	36. Türkiye'deki son olaylar: WhatsApp haberi, 1 hafta işe gelemeyen Kırgızistanlılar	Yerel haber kurumlar		Toplum,y aşam		© Sputnik /
22.07.16	37. Erdoğan darbe girişiminde 240 kişinin şehit olduğunu söyledi	Reuter	Riya Novosti	siyaset		© AP
26.07.16						

38.	Gülen: Erdoğan diktatöre dönüşmektedir	New York Times	New York Times	siyaset	© AP
39.	Putin ve Erdoğan Ağustos ayında Sankt-Peterburg şehrinde buluşacak oldu	Yerel kurumlar	resmi	siyaset	© Sputnik /

Türkiye’deki 15 Temmuz Askeri Darbe girişimi ve ondan sonraki günlerle ilgili toplam 39 haber verilmiştir. Burada haber kaynakları hemen hemen bütün haberlerde gösterilmiştir. Bu durumda “Sputnik”in uluslararası alanda çalışmasına ve Rusya destekli olmasına rağmen haberleri vermede esas kaynağa ulaşmaya çalıştığını görebiliriz. Haber linkine gelirse haberlerin çoğunluğunun Rus kaynaklarından elde edildiğini anlayabiliriz. Burada Riya Novosti haber ajansı 13 kez, Haber Türk 1 kez, Haberler 1 kez, CNN Türk de 1 kez verilmiştir. Bunun dışında New York Times 1 defa haber linki olarak verilmiştir.

Haber kategorileri ise 17 haber siyasetle ilgili, 19 haber suç-afetle yani terör saldırılarıyla ilgili, 5 haber de toplumsal yaşamla ilgili haberlerden oluşmaktadır. Bütün haberlerde multimedya türü yani resim ile video kullanılmış ve bunların hepsinde haber kaynağı gösterilmiştir. Multimedya kullanılan haber kaynağına bakarsak burada 14 resim Reuters haber ajansından, 8 resim Associated Press haber ajansından, 6 resim AFP haber ajansından, 1 video CNN’den, 1 video da Ruphly ajansından, geri kalan 3 resim de Sputnik’in kendi muhabiri tarafından elde edilmiştir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Kırgızistan’da, medyanın Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki arayışları, bu alandaki gelişmeleri (özelleşme süreci, yeni yasal düzenlemeler vs.), yerel Kırgız medyasının küresel medyaya olan entegrasyonu, her daim ilgi çekmiştir. Araştırma sonucunda Kırgız medyasının küresel dünyada “ağ toplumundan” dışarıda kalmadığı, yeni medya ortamlarına gün geçtikçe uyum sağlamaya başladığı, uluslararası haber akışındaki dengesizlikten oldukça etkilendiği anlaşılmıştır. Hamid Mowlana tarafından ortaya atılan “Uluslararası Enformasyon Modelini” temel alarak bu durumu değerlendirdiğimizde Kırgız medyası üretim evresine göre dağıtım evresinden daha çok etkilenmektedir. Çünkü Kırgızistan dağıtım evresinde olan Rusya’ya gerek politik gerek ekonomik alanda bağımlıdır. Bu bağımlılık medya alanında da hissedilmektedir. Hem ülkenin tek devlet haber ajansı olan “Kabar” haber ajansında da, hem de uluslararası konumdaki “Sputnik” haber ajansında da dış haberlerin hemen hemen 90%’i Rus haber kaynaklarından alınmıştır.

15 Temmuz 2016 Türkiye'deki Askeri Darbe Girişimi ile ilgili yapılan haberleri incelediğimizde "Merkez-Çevre Haber Akışı" modelinde bahsedildiği gibi dost ve kardeş Türk halkıyla ilgili haberler Kırgızistan'a dolaylı olarak gelmekte ve dolayısıyla da bu araçlarda olaylar nasıl yorumlanmışsa Kırgız toplumunda da böyle algılanmasına neden olmaktadır. Bu durum da gelişmekte olan çevre ülke olarak Kırgızistan'ın hem uydu ülkeye (Rusya), hem de merkez ülkeye (ABD, Avrupa) bağımlı olduğunu gösterir. Bunun dışında Kırgızistan'daki diğer haber kurumlarına baktığımızda, "Kabar" haber ajansında olduğu gibi Rus haber ajanslarından alınan bilgilerin birebir sunulduğu anlaşılmıştır. Bu durum Kırgızistan'da medya kurumlarının halkı yabancı ülkelerdeki haberlerle doyurduğunun bir kanıtı olabilir. Ayrıca haber kategorilerine bakıldığında uluslararası alanda olup biten siyasi olaylar ve suç-afetlere Kırgız medyasında daha fazla yer verildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Bıçakçı İ (2000), *"İletişim Ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım"*, Ankara: Mediacat.
- Ceyhan Ç. (2008), *Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Gazeteler Olarak Ahali Ve Mülksüzler*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çebi M. (2002), *Haberi Anlamak*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Girgin A (2002), *Uluslararası İletişim: Haber Ajansları Ve A.A.*, İstanbul: Der Yayınları.
- Girgin A. (2002), *Haber Yazmak*, İstanbul: Der Yayınları.
- Güller S (2007), *Yeni İletişim Ortamlarının Habercilik Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İnceoğlu Y.G. (2010), *Uluslararası Medya: Medya Eleştirileri*, İstanbul: Der Yayıncılık.
- Mcquail S. ve Windahl D. (1993), *Communication Models For The Study Of Mass Communication*, London: Routledge.
- Mowlana H. (1985), *International Flow Of Information: A Global Report And Analysis*, Unesco, Paris: Imprimerie Boudin, ,
<http://Unesdoc.Unesco.Org/Images/0006/000652/065258eo.Pdf> Erişim Tarihi 23.05.2015
- Özkök E. (1993), *Macbride Raporu, Bir Çok Ses, Tek Bir Dünya*, Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu İletişim Komitesi Yayınları.
- Timisi N. (2003), *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi

Tokgöz O. (2000), *Temel Gazetecilik*, Ankara: İmge Basınevi

Tozkoparan G. (1994), *Körfez Savaşında Türk Basını ve Haber Kaynakları*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Zeytinli M. (1997), *Uluslararası Haber Dengesizliği*, İstanbul: Rebel Yayıncılık.